

KAIMO TERITORINĖS SAVIVALDOS SENIŪNŲ DALYVAVIMAS MOKYKLŲ TINKLO PERTVARKOS POLITIKOJE: TIKSLAI, VEIKLOS, SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS

Audronė Juodaitytė, Daiva Malinauskienė, Erika Masiliauskienė, Rasa Pocevičienė

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto
Edukologijos katedra
P. Višinskio g. 25, LT-76351 Šiauliai, Lietuva
Telefonas (+370 41) 595 476
Elektroninis paštas etmc@cr.su.lt

Pateikta 2011 m. rugsėjo 5 d., parengta spausdinti 2011 m. spalio 10 d.

***Anotacija.** Straipsnyje analizuojami kaimo teritorinės savivaldos seniūnų dalyvavimo mokyklų tinklo pertvarkos politikoje tikslai, veiklos, sprendimų priėmimo procesai (darbas grupėse, informacijos sisteminimas ir analizė, mokinių poreikių tenkinimo lygio nustatymas, informacijos sklaida kaimo bendruomenėje). Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos dokumentais, reglamentuojančiais mokyklų tinklo pertvarkos procesą, pagrindžiamas kaimo seniūnų, kaip dalyvaujančiųjų politikoje funkcijos, kompetentingumas priimant sprendimus pasirenjamajame mokyklų tinklo pertvarkos procese. Atlikto kokybinio tyrimo pagrindu formuluojamos išvados dėl kaimo seniūnų, kaip tiesioginių politikos dalyvių, sprendžiamųjų funkcijų menkinimo, nes jie privalo vykdyti tik aukštesnio lygio institucijų (Švietimo ir mokslo ministerijos, rajono tarybų švietimo skyrių) priimtus nutarimus. Tai iškraipo kaimo bendruomenės vaidmenį mokyklų tinklo pertvarkos politikoje, nes aktyvi seniūnų veikla leistų jiems atstovauti bendruomenės interesams. Pagrindinis tikslas pasirenjamajame mokyklų tinklo pertvarkos etape buvo kaimo mokyklų uždarymas dėl mažo mokinių skaičiaus ir mokinių perkėlimas mokyti į pertvarkytas mokyklas, kurios kartais yra gana nutolusios nuo mokinių gyvenamosios vietos. Šioje situacijoje tampa svarbus ir kitas seniūnų vaidmuo, o būtent – mokinių pavežėjimo organizavimas. Tačiau ir šiuose procesuose*

seniūnai nėra pagrindiniai sprendėjai, nes transportas (geltonieji autobusiukai) priklauso konkrečioms mokykloms, todėl seniūnams skiriamos ir tarpininkavimo funkcijos.

Reikšminiai žodžiai: kaimo teritorinės savivaldos seniūnai, mokyklų tinklo pertvarkos politika, veiklos sprendimų priėmimas.

Įvadas

Europos Komisijai 2010–uosius paskelbus kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metais ypač didelis dėmesys buvo atkreiptas į kaimo vaikus kaip socialinę grupę. Buvo konstatuota, jog jai yra būdingas ne tik skurdas, bet ir sunkių gyvenimo sąlygų perdavimas iš kartos į kartą. Todėl ES šalių nacionalinės švietimo ir socialinės politikos strateginiuose dokumentuose¹ ypač stiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą kaimo teritorijoje gyvenantiems vaikams. Tiek ES, tiek ir Lietuvoje pagausėjo tyrimų (Vosiliūtė, A.², Trinkūnas, J.³, Davidson, C. D.⁴, Kuzmickaitė, L.⁵, Tarkowska, E.⁶), kuriuose akcentuojamas kaimo vaikų prieinamumas prie išteklių, socialinių paslaugų, nes jie turi tiesioginę įtaką jų socialiniam mobilumui, o kartu ir švietimo bei socialinės politikos dermei.

Mokyklų tobulinimo programos 2003–2004 m. rezultatų ir veiklos pristatyme, skirtame Lietuvos tūkstantmečiui, numatyta rengiant ir įgyvendinant tinklo pertvarkos planą didinti rajono, kaimo teritorinių savivaldybių intelektinį pajėgumą. Siekiama įtraukti kaimo seniūnus į racionalų sutaupytų lėšų (uždarant kaimo mokyklas) panaudojimą mokinių ugdymo procesui gerinti. Taigi, be intelektualinių tikslų mokyklų tinklo pertvarkos procese, kaimo teritorijų seniūnams keliami ekonominio bei socialinio pobūdžio uždaviniai. Jų įgyvendinimas reikalauja iš seniūnų tam tikrų žinių, informacijos, kuria remdamiesi jie galėtų priimti tokius sprendimus, kaip: mažinti tuščiai finansuojamų vietų skaičių bendrojo lavinimo mokyklose; pertvarkyti kaime gyvenančių arba specialiųjų poreikių turinčių moksleivių vežiojimą. Mokyklų tobulinimo programos 2003–2004 m. rezultatų ir veiklos pristatymas skirtas Lietuvos tūkstantmečiui.

Taigi kaimo savivaldos politikai yra įpareigojami aktyviai dalyvauti mokyklų tinklo pertvarkos (toliau – MTP) procesuose. Jie kartu su rajonų tarybų švietimo skyrių specialistais turi išmokti rengti ir įgyvendinti mokyklų tinklo pertvarką, tenkinti kaime

1 Skurdo mažinimo strategija Lietuvoje, 2000; Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatai.

2 Vosiliūtė, A. Varguomenė: būtis ir egzistenciniai išgyvenimai. *Filosofija, sociologija*. 2002, 4.

3 Trinkūnas, J. Paribio krizės bendrijos Rytų Lietuvoje. *Rytų Lietuva: Visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąveika*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2002.

4 Davidson, C. D. Street people, straight jobs: marginals workers and the bit for mainstream employment. *Sociological Abstracts*. 1998.

5 Kuzmickaitė, L. Lietuvos gyventojų kolektyvinių tapatumų tyrimai. *Lietuvos panoramos kontūrai*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1998.

6 Tarkowska, E. Ubostwo w bylech PGR-ACH: W pozukiwaniu dawnych zrodელ nowej bieby. *Kultura i społeczeństwo*. 1998, 1: 91–103.

gyvenančių mokinių vežiojimo poreikius, rūpintis jų ugdymo gerinimu, pritraukti finansus į šį procesą. Be to, kaimo savivaldos seniūnams būtinos ir tam tikros žinios, kurios leistų jiems suprasti mokinių ugdymo kokybės ir jai būtinos infrastruktūros ryšį. Todėl Lietuvos MTP politikos strategai siekia ir tikisi didinti kaimo teritorinių savivaldos seniūnų intelektualinį pajėgumą, kad jie per tam tikrą informaciją bei jos valdymą dalyvautų rengiant bei įgyvendinant MTP planus.

Vienas iš pageidaujamų MTP politikos rezultatų yra kaimo savivaldos seniūnų kompetencijų ugdymas, o būtent: racionalus mokyklų tinklo formavimas, mokinių vežiojimo organizavimas, sutaupytų lėšų panaudojimas mokinių ugdymui gerinti. Taigi, MTP politikoje kaimo teritorijų seniūnams keliami uždaviniai yra gana sudėtingi. Jų įgyvendinimas reikalauja ne tik socialinių, ekonominių, edukacinių, vadybinių, teisinių žinių, bet ir finansų valdymo bei kaimo bendruomenės grupių (tėvų, mokytojų, jų profsąjungų, nevyriausybinių organizacijų atstovų ir kt.) poreikių derinimo gebėjimų. Siekiama, jog seniūnai MTP politikos planų rengimą bei jų realizavimą gebėtų grįsti ne tik ekonominiais, finansiniais rodikliais (mokinių skaičiumi, nokyklos patalpų racionaliu panaudojimu ir kt.), bet ir geresnių socialinių, kultūrinių ar edukacinių sąlygų sudarymo galimybėmis savivaldos teritorijose gyvenantiems kaimo vaikams. Jiems taip pat būtina suvokti, jog mokinių vežiojimas yra sudėtinė socialinių paslaugų sritis, teikiama kaimo vaikams, siekiant gerinti jų mokymosi kokybę pertvarkytoje / reorganizuotoje bendrojo lavinimo mokykloje. Mokinių atvykimas / išvykimas į mokyklą ir iš jos, saugi kelionė viešajame transporte turėtų užtikrinti šiems mokiniams galimybę laiku atvykti į mokyklą ir parvykti iš jos namo. Taigi, MTP politikos strategai⁷ siekia, jog kaimo vaikų vežiojimą seniūnai suprastų ne tik kaip atskirą MTP proceso grandį, bet ir kaip neatsiejamą, reikšmingą bendrojo lavinimo mokyklų modernizavimo segmentą, užtikrinantį kaimo vaikams lygias galimybes su miesto vaikais siekiant kokybiško išsilavinimo.

Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose⁸ nurodoma, jog seniūnai turi įeiti į įvairias darbo grupes (tiek MTP pasirengiamajame, tiek ir vykdymo etapuose), būti lygiaverčiai partneriai su kitais dalyviais, atstovaujančiais Švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo aprūpinimo centro, Informacinių technologijų, Švietimo plėtotės centro, Pedagogų profesinės raidos centro, bendrojo lavinimo mokyklų savivaldos, aukštųjų mokyklų, nevyriausybinių organizacijų interesams. Numatomas platus darbo grupę sudarančiųjų atstovų skaičius, apimantis įvairių grupių interesus, pradedant nuo ŠMM mokytojų profesinės kvalifikacijos ir Švietimo plėtotės centro ir baigiant rajonų tarybų švietimo skyriais, taip pat bendrojo lavinimo (uždaromų ar pertvarkomų) mokyklų bei kaimo savivaldos atstovais. Tačiau į darbo grupes nenumatyta įtraukti mokinių tėvų, kaip labiausiai MTP politika suinteresuotąją grupę. MTP darbo grupių struktūra labiau orientuota į Švietimo ir mokslo ministerijai pavaldžių institucijų specialistų dalyvavimą nei į kaimo savivaldos bendruomenės ar jas sudarančių grupių (visų pirma tėvų ir vaikų) interesus. MTP politika apima kaimo teritorinei bendruomenei svarbias jos viešojo gyvenimo sritis, tokias, kaip socialinės apsaugos, rūpybos, kultūros, finansų ir kt. Tačiau į MTP procesus nenumatoma įtraukti minėtasias sritis kuruojančius rajono ar kaimo savivaldų atstovus.

7 Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos. Vilnius: HOMO LIBER, 2004.

8 *Ibid.*

Šiame MTP politiniame, vadybiniame kontekste ir kyla probleminio pobūdžio klausimai: kaip kaimo savivaldai atstovaujantys seniūnai įgyvendina MTP tikslus? Kokiose veiklose jie dalyvauja? Kaip ir kokius politinius sprendimus jie priima?

Tikslas – remiantis MTP dokumentais ir teorinės literatūros analize, pagrįsti kaimo teritorinės savivaldos seniūnų dalyvavimo MTP politikoje tikslus, veiklas, sprendimų priėmimo procesą ir turinį pasirenjamajame MTP etape.

Tyrimo objektas – kaimo seniūnų dalyvavimas MTP politikoje.

Tyrimo metodai: teorinės literatūros analizė, MTP politiką reglamentuojančių dokumentų analizė, kokybinio tyrimo duomenų turinio analizė.

Tyrimo metodologija. Tyrimas atliktas 2011 m. vasario–gegužės mėn. Jame dalyvavo Vakarų ir Šiaurės Lietuvos regiono septynių rajonų (Naujosios Akmenės, Skuodo, Kretingos, Telšių, Rokiškio, Pakruojo, Joniškio), atokių kaimo teritorijų, kuriose yra uždamos mokyklos, seniūnai. Buvo atlikti vizitai į kaimo teritorines seniūnijas. Įvyko neformalaus pobūdžio pokalbiai su seniūnais ir buvo gautas jų sutikimas atsakyti į atviro tipo anketos klausimus. Anketos diagnostinių blokų struktūrą ir klausimų turinį apibendrinome lentelėje (1 lentelė). Atliekant atvirų atsakymų tekstų analizę taikytas Schwandto⁹ *nuolatinio lyginimo metodas* ir induktyvioji duomenų analizė. Ja remiantis formuluojami teorinio pobūdžio apibendrinimai. Analizė susieta su esminių bruožų (temų) sisteminimu, prasių identifikacija ir jų tarpusavio sąveikos paieškomis. Duomenys yra redukuojami į geriau valdomas formas, suformuojamos kategorijos ir subkategorijos ir tada ieškoma jų interpretacijos būdų¹⁰. Duomenys tipologizuojami pagal tyrimo klausimus. Taip medžiaga įgauna kryptingumą, nes atrenkami aspektai, kurie reikalauja išsamios analizės.

1 lentelė. Atviros anketos diagnostiniai blokai ir klausimų turinys

Diagnostiniai blokai	Klausimų turinys
1. Kaimo seniūnų dalyvavimas ir veiklos mokyklų uždarymo procese	K1 Kaimo seniūnų dalyvavimas pasirenjamajame MTP etape K2 Seniūnų dalyvavimas MTP grupių veikloje
3. Darbo grupėse sprendžiami klausimai	K3 Informacijos apie kaimo mokyklos mokinių poreikius ir jų tenkinimą rinkimas ir sisteminimas K4 Mokinių poreikių tenkinimo naujojoje mokykloje lygių nustatymas K5 Informacijos apie mokyklos uždarymą sklaida kaimo bendruomenėje

9 Schwandt, T. A. *Qualitative Inquiry*. Thousand Oaks; London; New Delhi: Sage, 1997.

10 Ramanaukaitė, E. *Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrinėjimai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2002, p. 75.

1. MTP politikoje dalyvaujančių kaimo seniūnų kompetenciją stiprinančios priemonės

Mokyklų tobulinimo programos 2003–2004 m. rezultatų ir veiklos pristatyme, skir-tame Lietuvos tūkstantmečiui, numatomi ilgalaikiai ir trumpalaikiai mokymai įvairioms suinteresuotosioms grupėms, o būtent: 25 dienų seminarai, 8 dienų mokymai rajonų savivaldos švietimo darbuotojams, mokyklų direktoriams. Be to, nurodoma, jog bus parengta mokomoji medžiaga ir organizuoti seminarai rajono savivaldybių strategi-nės plėtros / analizės grupių specialistams ir mokoma apibendrinti 2002 m. regioninės švietimo politikos būklės analizės rezultatus. Į šio turinio mokymus taip pat numatoma įtraukti ir kaimo teritorinės savivaldos seniūnus. Planuojama, jog bus atliekami akade-minių mokinių pasiekimų bendrojo lavinimo mokyklose tyrimai, parengtos apklausos anketos MTP procesuose dalyvaujančioms mokykloms ir nupirkta kompiuterinė prog-rama tyrimo duomenims apdoroti. Siekiama MTP *politiką grįsti tyrimais*, nes tai yra vienas iš svarbiausių pastarojo meto švietimo inovacinių projektų, reprezentuojantis ne tik Lietuvos bendrojo lavinimo, bet ir visos švietimo sistemos rezultatyvumą, veiklos efektyvumą globalizacijos ir integracijos į Europos švietimo sistemą sąlygomis. Tyrimo ataskaitas numatoma pristatyti visuomenei bei viešinti jas savivaldos lygiu, rūpinan-tis, jog ši informacija pasiektų ir kaimo bendruomenes bei seniūnus. Taigi numatoma itin plati pasirengiamoji MTP procesams veikla. Kaimo seniūnams, norintiems gilintis į pasirengiamojo etapo uždavinius, veiklas, MTP procesų esmę, reikalingos specialios žinios ir kompetencija tokiose jiems naujose srityse, kaip politikos, mokinių mokymosi poreikių pasiekimų analizė, MTP planų ir rezultatų viešinimas. Kaimo teritorijų savival-dos atstovams – seniūnams, kaip žemiausios grandies vietos politikams, būtina suvokti ne tik konkrečios teritorijos švietimo politikos strategijų įgyvendinimo problemas, bet ir sieti jas su socialinėmis, kultūrinėmis, ekonominėmis kaimo „minkštųjų“ ir „kietųjų“ iš-teklių raidos perspektyvomis, gebėti viešinti MTP tikslus bei įvairių grupių diskusijoje atstovauti kaimo teritorinės bendruomenės (tėvų, vaikų, mokytojų, mokyklos administ-racijos) interesams. Visa tai reikalauja politinio išprusimo, gerai suvokti MTP globa-lius (tarpnacionalinius, nacionalinius ar regioninio pobūdžio) tikslus. Taip pat būtina suprasti MTP paskirtį bei prognozuoti galimus rezultatus, gebėti juos analizuoti, siejant su kaimo ekonominės, socialinės, kultūrinės raidos perspektyvomis. Be to, seniūnams MTP politiką reikia sieti su bendrojo lavinimo mokyklų modernizavimo galimybėmis, pasirengiamųjų darbų jai kokybe. Jiems būtina suvokti politinių sprendimų pagrindą bei pasekmes ir ryšį su regioninės politikos procesais.

Seniūnams reikia numatyti ir reikiamos informacijos MTP politikai vykdyti sklai-dos suinteresuotosioms grupėms (visų pirma kaimo teritorinės savivaldos aktyvistams, politikams, mokinių tėvams, pedagogams) galimybes. Todėl būtina, jog savivaldos dar-buotojai laiku gautų reikiamą ir patikimą informaciją apie MTP procesus tiek iš nacio-nalinės MTP politikos strategų, tiek ir iš rajonų švietimo, socialinio, strateginio pla-navimo, ūkio tvarkymo ar kitų skyrių, tikintis, jog ja remiantis kaimo teritorijoje bus priimami atitinkami su mokinių paskirstymu bei vežiojimu į mokyklas susiję sprendi-mai. Siekiant parengti tokius sprendimus ir norint užtikrinti aktyvų seniūnų dalyvavimą

MTP procesuose organizuojami mokymai bei siekiama, kad seniūnai įgytų reikiamas dalyvavimo MTP politikoje kompetencijas. Naujos žinios didintų intelektualinį pajėgumą, reikalingą MTP politiniams sprendimams priimti.

MTP poveikis visai šalies švietimo sistemai numatomas per švietimo valdymo, informavimo ir politikos analizės sistemos sukūrimą tiek nacionaliniu, tiek ir regioniniu lygiais. LR MTP politikos strategai siekia, jog švietimo politika taptų seniūnams dėmesio verta sritis, reikalaujančia nuolatinės analizės ir įvertinimo. Tačiau moksleivių pasiekimų (ypač akademinį dalykų mokymosi, o ne jų socialinio kompetentingumo srityje), kurių vienas iš pagrindinių gebėjimų yra naujų gyvenimiškų situacijų, atsiradusių dėl mokyklos pakeitimo, analizė seniūnams yra mažai žinoma ir iki šiol nepatirta, nauja veiklos sritis.

MTP strategai nenumato parengti mokinių socialinių pasiekimų sąvado, padedančio seniūnams suprasti inovatyvių švietimo politikos strategijų svarbą tokiose srityse, kaip bendrojo lavinimo mokyklų situacijos rajonuose gerinimas bei vaikų socializacijos procesų turtinimas. Labai svarbia profesine užduotimi kaimo seniūnams tampa MTP politikos pasekmių prognozė tokiose srityse, kaip intelektualinio potencialo kaita, kaimo uždaruose mokyklų vaikų ryšių su šeima silpnėjimas, kaimo bendruomenės socialinių grupių struktūros kaita ir kita. Visos šios žinios reikšmingos priimant sprendimus, susijusius su kaimo bendruomenės interesų paisymu. MTP strategai numato ne tik stebėti švietimo būklę atskiruose Lietuvos regionuose ar rajonuose, bet ir nustatyti MTP procesų daromą įtaką visai švietimo būklei tiek Lietuvoje, tiek ir jos regionuose.

Savivaldos darbuotojai yra orientuojami ir į tokios socialinės problemos kaip tarpininkavimas mokinių rajono savivaldybei ir mokyklai organizuojant saugų vežiojimą sprendimą. Išleisti tokie MTP politikų inicijuoti leidiniai, kaip „Mano kelionė mokykliniu autobusu“, „Atmintinė mokyklos vairuotojui“, „Mokinių vežiojimo organizavimas. Metodinės rekomendacijos“. Taigi MTP strategai orientuoja seniūnus į naujų žinių sritį – mokinių saugų vežiojimą – ir reikalauja šioje srityje atitinkamo išprusimo, tikintis aktyvaus jų dalyvavimo priimant šiuos sprendimus.

2. Kaimo seniūnų dalyvavimas ir veiklos MTP procesuose

Seniūnų atsakymus į atvirą klausimą, „Kuo pasireiškia jūsų dalyvavimas priimant sprendimus dėl kaimo mokyklos uždarymo?“, apibendrinome lentelėje (2 lentelė).

Seniūnai nurodė, jog jie „Nedalyvavo“ arba „Dalyvavo“ pasirengiamajame MTP etape, kuriame viena iš svarbiausių veiklų buvo kaimo mokyklų uždarymas. Nedalyvavusieji teigia, jog jų nuomonės niekas nepaisė, nes „*seniūnų nuomonės niekam nebuvo svarbios*“, arba jie nebuvo įtraukti į MTP procesą („*Niekas manęs neįtraukė į procesą*“). Kiti seniūnai teigė, jog „dalyvavo“ MTP procese. Tačiau dalyvavimo intensyvumas ir formos buvo įvairios: „*dalyvavo visuose procesuose*“ arba tik kai kurių darbo grupių veikloje („*Dalyvavau grupėje, kuri buvo atsakinga už bendravimą su mokinių tėvais*“), atliko tik konkrečias veiklas („*Teko informuoti gyventojus dalyvauti apklausose*“). Seniūnai nurodė, jog jie pagal pareigas turėjo dalyvauti mokyklos uždarymo veiklose, nes

2 lentelė. Kaimo seniūnų dalyvavimas kaimo mokyklų uždarymo procese

Kategorijos	Subkategorijos	Tekstų pavyzdžiai
Nedalyvavo	Neįtraukti į procesą	<i>Niekas manęs neįtraukė į procesą (1.1.)</i>
	Nuomonės nepaisymas	<i>Seniūnų nuomonės niekam nebuvo svarbios (2.2.)</i>
Dalyvavo	Kai kuriose veiklose	<i>Kadangi buvusios mokyklos pastatus perdavė seniūnijai, reikėjo rūpintis šių pastatų išlaikymu (3.1.2) Teko raginti gyventojus dalyvauti apklausose ir priimti sprendimus dėl patalpų panaudojimo (4.1.2.3) Išdėsčiau argumentus pasitarimo metu, kodėl mokykla neturėtų būti uždaryta, bet į tai nebuvo atsižvelgta (5.12.3.4) Tenka rūpintis šių pastatų šildymu ir ieškoti trūkstančių lėšų</i>
	Visuose procesuose	<i>Dalyvavau visuose procesuose (6.1.)</i>
	Kai kurių darbo grupių veikloje	<i>Dalyvavau grupėje, kuri buvo atsakinga už bendravimą su mokinių tėvais (7.1.2)</i>

„buvusios mokyklos pastatus perdavė seniūnijai, reikėjo rūpintis šių pastatų išlaikymu“. Tai viena iš svarbiausių problemų, atsiradusių kaimo teritorinių savivaldų seniūnams uždarius mokyklas, nes ji susijusi su patalpų šiltinimu, o kartu ir su didesniais energetiniais ištekliais esant nepakankamam savivaldos biudžetui („Tenka rūpintis šių pastatų apšildymu ir ieškoti trūkstančių lėšų“). Tik vienas seniūnas dalyvavo visuose pasirengiamuosiuose MTP procesuose („Dalyvavau visuose procesuose“), tačiau nenurodė, kokią veiklą juose atliko. Kitas seniūnas teigia, jog jis pasirengiamajame MTP etape, uždarant kaimo mokyklą, nedalyvavo dėl to, kad turėjo savo nuomonę („Išdėsčiau argumentus pasitarimo metu, kodėl mokykla neturėtų būti uždaryta, bet į tai nebuvo atsižvelgta“). Be to, seniūnai nedalyvavo ir dėl aktyvumo stokos, nes laukė, kol rajono savivaldos atstovai juos įtrauks į veiklas („Niekas manęs neįtraukė į procesą“). Taigi svarbiausia seniūnų veikla buvo pastatų perėmimas, o ne žmoniškųjų išteklių potencialo išsaugojimo kaime problema, nes uždarius mokyklas šis potencialas smarkiai pasikeitė – kaime neliko mokytojų. Nebuvo atlikta mokyklos uždarymo pasekmių kaimo kultūrinei, socialinei, ekonominei plėtrai analizė. Taigi kaimo seniūnų, kaip dalyvių, vaidmuo pasirengiamajame MTP etape buvo pasyvus (nedalyvavo, t. y. neturėjo ryšio su šiuo procesu) arba santykinai aktyvus (dalyvavo tuomet, kai reikėjo vykdyti privalomas veiklas: informuoti gyventojus, atlikti apklausas, bendrauti su mokinių tėvais ir kt.). Tik vienas seniūnas dalyvavo visuose MTP procesuose, tačiau nenurodė, kokią veiklą juose atliko.

Seniūnų atsakymus į klausimą, „Kokių grupių veikloje Jūs dalyvavote MTP pasirengiamajame etape?“, apibendrinome kategorijomis ir subkategorijomis (3 lentelė).

3 lentelė. Seniūnų dalyvavimas MTP darbo grupių veikloje pasirengiamajame etape (rengiantis mokyklos uždarymui)

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginiai
Rajono savivaldybės skyrių specialistai	Švietimo skyriaus atstovai	<i>Darbo grupėse dalyvavo Švietimo skyriaus atstovai (1.1) Dalyvavo visas Švietimo skyrius (2.1)</i>
	Socialinio skyriaus atstovai	<i>Dalyvavo socialinės srities specialistai, atsakingi už vaikų aprūpinimą mokykliniais reikmenimis (6.2)</i>
Rajono tarybos nariai	Atsakingi už švietimą	<i>Dalyvavo rajono tarybos nariai, atsakingi už švietimą (6.1)</i>
	Atsakingi už socialinę apsaugą	<i>Dalyvavo rajono tarybos nariai, kurie privalo rūpintis socialiai remtinomis šeimomis (6.2)</i>
LR Seimo nariai	Seimo nariai, rinkti rajonuose	<i>Dalyvavo politikai, pakviesti kaimo bendruomenės narių (6.3)</i>
Mokyklos bendruomenės nariai	Mokyklų direktoriai	<i>Mokyklų direktoriai dalyvavo visose darbo grupėse, kurios sprendė klausimus dėl mokyklos uždarymo (7.1)</i>
	Mokyklų pedagogai	<i>Uždaromos mokyklos pedagogai buvo kviečiami tuomet, kai grupėse reikėjo nagrinėti jų įsidarbinimo problemas (4.2)</i>
Visuomenės organizacijos nariai	Mokytojų profsąjungos atstovai	<i>Dalyvavo mokytojų profsąjungos atstovai, nes mokytojai pageidavo ištraukti juos į grupių veiklą (6.4)</i>
Kaimo bendruomenės atstovai	Žemės ūkio specialistai, tėvai	<i>Dalyvavo žemės ūkio specialistai, nes jie palaikė uždaromos mokyklos mokytojų interesus (7.2) Buvo kviečiami tėvai, kai reikėjo nuspręsti, į kokias mokyklas reikia perkelti jų vaikus (4.3)</i>

Rengiantis uždaryti kaimo mokyklą seniūnai kartu su tokių institucijų kaip rajono savivaldybės švietimo, socialinio, ūkio skyrių atstovais, rajono tarybos, LR Seimo, mokyklos bendruomenės, kaimo mokyklos bendruomenės, visuomeninių organizacijų nariais dalyvavo daugelio grupių veikloje. Dažniausiai seniūnams tekdavo dirbti grupėse kartu su rajono savivaldos švietimo, rečiau – socialinio, kultūros, finansų ar ūkio skyriaus atstovais. Seniūnai nurodė, jog rajono socialinio skyriaus atstovai dalyvaudavo grupių veikloje tik tuomet, kai reikėjo spręsti socialinius šeimos ir vaikų klausimus („Dalyvavo socialinės srities specialistai, atsakingi už vaikų aprūpinimą mokykliniais reikmenimis“, „Dalyvavo rajono tarybos nariai, kurie privalo rūpintis socialiai remtinomis šeimomis“). Taigi seniūnams teko dirbti su įvairaus lygio rajono savivaldybės

specialistais, pradedant švietimo, socialinio skyriaus ir baigiant rajono savivaldos tarybos nariais. Jie dirbo ir tose grupėse, kuriose dalyvavo LR Seimo nariai (rinkti rajonuose), tačiau jie atstovavo ne Lietuvos švietimo politinėms strategijoms, o interesų grupėms, t. y. kaimo bendruomenės siekiam išsaugoti mokyklą („*Dalyvavo politikai, kurie buvo pakviesti kaimo bendruomenės narių*“). Beveik visose grupėse seniūnai dirbo kartu su uždarnos mokyklos direktoriais, nes juos siejo bendra veikla, t. y. uždarnos mokyklos pastatų perdavimas ir perėmimas. Kai kuriose grupėse seniūnai dirbo kartu ir su uždaromų mokyklų pedagogais bei sprendė problemas dėl jų įsidarbinimo galimybių („*Uždarnos mokyklos pedagogai buvo kviečiami tuomet, kai grupėse reikėjo nagrinėti jų įsidarbinimo problemas*“). Be to, kai kuriose darbo grupėse dalyvavo ir visuomeninių organizacijų, t. y. mokytojų profsąjungos, atstovai, nes „*mokytojai pageidavo įtraukti juos į grupių veiklą*“. Kaimo bendruomenės interesams dėl mokyklos uždarymo / išsaugojimo darbo grupėse atstovavo žemės ūkio specialistai bei tėvai („*Dalyvavo žemės ūkio specialistai, nes jie palaikė uždarnos mokyklos mokytojų interesus*“; „*Buvo kviečiami tėvai, kai reikėjo nuspręsti, į kokias mokyklas reikia paskirti jų vaikus*“). Taigi seniūnams teko dalyvauti įvairiose darbo grupėse, spręsti įvairius klausimus, atlikti įvairaus pobūdžio veiklas. Išanalizavus kokybinius seniūnų dalyvavimo darbo grupėse duomenis, galima teigti, jog pasirengiamajame etape seniūnai dalyvavo įvairiose grupėse, kurios skyrėsi tiek savo sudėtimi (pradedant LR Seimo narių ir baigiant visuomeninių organizacijų atstovais), tiek ir veiklos rūšimis (finansinė, ekonominė, socialinė).

Grupėse buvo sprendžiami įvairaus pobūdžio klausimai: strateginiai (dėl mokyklos uždarymo), administraciniai (dėl mokytojų įdarbinimo ir mokinių perkėlimo mokyti į kitas mokyklas), ūkiniai (pastatų perėmimas ir jų racionalaus naudojimo galimybių numatymas).

Į klausimą, „Kokiose veiklose jums teko dalyvauti vykdant mokyklos uždarymo darbus?“, dauguma apklaustųjų seniūnų atsakė, jog jie šiame procese nedalyvavo, nes sprendimai buvo priimti ŠMM, o į seniūnų ir bendruomenės nuomonę dėl mokyklos uždarymo nebuvo atsižvelgta. Apie tokio sprendimo priėmimo pagrindą jie nebuvo informuoti ir todėl negalėjo turėti jam įtakos. Dalyvavusieji nurodė, jog jie veiklose dalyvavo tik tuomet, kai juos pakviesdavo. Taigi kaimo seniūnai nebuvo aktyvūs darbo grupių nariai, sprendimų nepriėmė, o atliko tik pagalbines jiems paskirtas, dažniausiai ūkinio pobūdžio, veiklas.

3. MTP darbo grupėse sprendžiami klausimai ir sprendimų priėmimo pagrindas

Darbo grupėse seniūnai sprendė tokius klausimus: rinko ir sistemino informaciją apie kaimo mokyklų mokinių poreikius ir jų tenkinimo galimybes „naujojoje“ mokykloje, rūpinosi informacijos apie mokyklos uždarymo procesų sklaidą kaimo bendruomenėje, atliko kaimo bendruomenės situacijos ir poreikių įtakos MTP tolesniems sprendimams analizę, analizavo kaimo bendruomenės nuomonę dėl mokyklos uždarymo tikslingumo ir darbų. Savarankiškai priėmė tokio pobūdžio sprendimus: dėl uždarnos

kaimo mokyklos mokinių pavėžėjimo į kitas mokyklas organizavimo, nurodė būtinas priemones, užtikrinančias kaimo mokyklos mokinių saugumą kelyje ir viešajame transporte.

Seniūnų atsakymus į klausimą, „Kaip buvo renkama ir sisteminama informacija apie kaimo mokyklos mokinių poreikius?“, apibendrinome kategorijomis ir subkategorijomis (4 lentelė).

4 lentelė. Informacijos apie kaimo mokyklos mokinių poreikius rinkimas ir sisteminimas

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginiai
Informacija buvo renkama epizodiškai tik tam tikrais klausimais	Vaikų mokymosi poreikių tenkinimas	<i>Iš tėvų buvo renkama informacija, kokiose mokyklose galėtų mokytis jų vaikai (3.1.2) Tėvai buvo informuojami, jog ne visi vaikų poreikiai bus patenkinti, nes tam nėra sąlygų (5.2.)</i>
	Pavėžėjimo galimybių analizė	<i>Ieškoma galimybių, kad vaikai iš karto po pamokų būtų vežami namo Tėvai buvo informuojami, jog po papildomų užsiėmimų mokykloje vaikams nebus kaip grįžti į namus (7.1.2)</i>
Informacija nebuvo renkama ir sisteminama	Nuomonės nepaisymas	<i>Informacija nebuvo renkama ir sisteminama, nes kaimo bendruomenės mokinių tėvų ar pačių vaikų nuomonė niekam nebuvo svarbi (2.1.2)</i>
	Informacijos poreikio nebuvimas	<i>Tenkinami visi į didelę mokyklą mokytis perėjusių vaikų poreikiai (4.1.)</i>

Informacijos apie mokyklos mokinių poreikius rinkimo ir sisteminimo veiklas seniūnai kategorizavo taip: „Informacija buvo renkama ir sisteminama epizodiškai tik tam tikrais klausimais“, „Informacija nebuvo renkama ir sisteminama“. Priežastys, dėl kurių informacija nebuvo renkama ir sisteminama, atskleidžiamos tokiomis subkategorijomis: Nuomonės nepaisymas („Informacija nebuvo renkama ir sisteminama, nes kaimo bendruomenės mokinių tėvų ar pačių vaikų nuomonė niekam nebuvo svarbi“), Informacijos poreikio nebuvimas („Tenkinami visi į didelę mokyklą mokytis perėjusių vaikų poreikiai“). Taip seniūnai paaiškina, kokį vaidmenį vaidino informacijos rinkimas ir sisteminimas, kaime vykstant MTP procesams, kurie buvo susiję su mokyklos uždarymu. Informacijos rinkimo ir sisteminimo procesai nebuvo įvertinti kaip reikšmingi, nes MTP politikos sprendimai daromi „iš viršaus į apačią“. Todėl kaimo bendruomenei ir seniūnams buvo pavedama tik juos vykdyti, o ne priimamus sprendimus analizuoti ar įrodyti jų pagrįstumą, remiantis reikiama informacija apie kaimo vaikų ir jų tėvų mokyklos, esančios arčiau namų, lankymo poreikių tenkinimą.

Kategoriją *Informacija buvo renkama epizodiškai tik kai kuriais klausimais* konkretizuoja tokios subkategorijos ir jų turinys: Vaikų mokymosi poreikių tenkinimas („Iš

tėvų buvo renkama informacija, kokiose mokyklose galėtų mokytis jų vaikai“; „Tėvai buvo informuojami, jog ne visi vaikų poreikiai bus patenkinti, nes tam nėra sąlygų“), Pavėžėjimo galimybių analizė („Ieškoma galimybių, kad vaikai iš karto po pamokų būtų vežami namo“; „Tėvai buvo informuojami, jog po papildomų užsiėmimų mokykloje vaikams nebus kaip grįžti į namus“). Taigi informacija, kuria remiantis buvo siekiama kuo geriau tenkinti vaikų poreikius renkantis pageidaujamą mokyklą, buvo renkama iš tėvų. Tačiau seniūnai nenurodė, kokiu būdu tai buvo daroma. Tokios informacijos rinkimo tikslas nėra strateginis, o tik administracinis, t. y. informavimas apie ribotas tėvų ir vaikų poreikių tenkinimo galimybes pasirinkus mokyklą. Be to, informacija buvo ne tik renkama, bet ir teikiama, nes tėvams buvo nurodomi vaikų galimybių tenkinimo trukdžiai, o būtent, jog „po papildomų užsiėmimų mokykloje vaikams nebus kaip grįžti į namus“. Nė vienos kaimo teritorijos savivaldos seniūnai informacijos sistemingai nerinko, nekaupė bei neanalizavo, nors informacija apie uždarnos mokyklos ryšį su kaimo socialine, kultūrine, ekonomine situacija, žmoniškųjų išteklių (ypač intelektinių) raidos tendencija yra ypač aktuali sėkmingam MTP politikos strategijų įgyvendinimui kaime. Tačiau MTP politikos strategai kaimo seniūnų neskaito atlikti šias veiklas: neįpareigojo rinkti ir sistematinti informaciją apie kaimo mokyklos mokinių poreikių tenkinimo galimybes, pasirinkus pageidaujamą mokyklą, intelektualio potencialo raidos perspektyvas kaime uždarius mokyklą.

Didžioji dalis apklaustųjų seniūnų nurodė, jog informacija apie kaimo vaikų poreikių tenkinimą pertvarkytoje mokykloje, į kurią jie buvo perkelti mokytis uždarius mokyklą, taip pat nebuvo renkama ir sisteminama. Kiti seniūnai teigė, jog informacija apie vaikų poreikių tenkinimo galimybes naujojoje mokykloje buvo renkama atliekant tam tikras apklausas ir neformaliai bendraujant su tėvais bei vaikais. Šie pokalbiai vyko neorganizuotai, o pasitaikius progai („netyčia susitikus“ ar „tėvams užėjus į savivaldybę“). Išskyrėme seniūnų atsakymuose akcentuotas vaikų poreikių tenkinimo naujojoje mokykloje kategorijas (5 lentelė).

5 lentelė. Mokinių poreikių tenkinimas naujojoje mokykloje

Kategorijos	Teiginiai
Kognityviniai ir kultūriniai poreikiai	<i>Tenkinami visi mokymosi poreikiai, nes perėjus mokytis į didelę mokyklą vyksta įvairesnis kultūrinis gyvenimas, geresni mokytojai (5.2.)</i>
Socialiniai poreikiai	<i>Vaikai iš karto po pamokų vežami namo, nes tuomet jie gali pailsėti ir parengti pamokas (4.3.)</i>
Neformalaus ugdymo poreikiai	<i>Tenkinami visi neformalaus ugdymo poreikiai, nes naujoje mokykloje yra daug būrelių (3.2.)</i>
Visų poreikių tekinimas	<i>Tenkinami visi poreikiai, nes perėjus mokytis į didelę mokyklą yra geresnės galimybės mokytis, kultūrinei, neformaliai veiklai, vaikų pavėžėjimui, nes mokykla įsigijo geltonąjį autobusiuką (6.1.2.3.)</i>

Seniūnai vaikų poreikių tenkinimą mokykloje kategorizuoja taip: „Kognityviniai ir kultūriniai poreikiai“, „Socialiniai poreikiai“, „Neformalaus ugdymo poreikiai“, „Visų poreikių tekinimas“. Poreikių tenkinimą (tiek kognityvinių, kultūrinių, tiek ir visų) jie sieja su vaikų perėjimu mokytis į „didelę“ mokyklą, nes, seniūnų nuomone, tokioje mokykloje „vyksta įvairesnis kultūrinis gyvenimas, geresni mokytojai“, „geresnės galimybės mokymuisi, kultūrinei, neformaliai veiklai, vaikų pavėžėjimui, nes mokykla įsigijo geltonąjį autobusiuką“. Socialinių ar neformalaus ugdymosi poreikių tenkinimo galimybes seniūnai grindžia tuo, jog yra sudaromos geresnės sąlygos vaikų pavėžėjimui („Vaikai iš karto po pamokų vežami namo, nes tuomet jie gali pailsėti ir parengti pamokas“). Seniūnai mano, jog galimybė po pamokų vaikams anksčiau grįžti į namus susijusi ir su jų socialinių poreikių tenkinimu. Tačiau šio poreikio jie nesieja su vaikų dalyvavimo neformaliajame ugdyme galimybėmis, nes kaip pozityvų MTP reiškinį akcentuoja vaikų pavėžėjimą iš karto po pamokų į namus. Seniūnai neatsižvelgia į tai, jog būtent pavėžėjimo grafikas riboja vaikų galimybę pasirinkti mėgstamus būrelius ir dalyvauti jų veiklose. Be to, seniūnai nenurodo vaikų dalyvavimo mokyklos savivaldoje poreikių tenkinimo galimybių, kurios yra vienos iš svarbiausiųjų, ugdantis jų, kaip mokyklos bendruomenės narių, aktyvią socialinę poziciją.

Atlikę atsakymų į klausimą, „Kokie mokinių poreikiai yra geriausiai / nepakankamai tenkinami arba netenkinami?“, analizę, juos suskirstėme į kategorijas (6 lentelė).

6 lentelė. Mokinių poreikių tenkinimo lygiai ir turinys

Poreikių tenkinimo lygiai	Turinys
Labiausiai tenkinami poreikiai	<i>Socialiniai poreikiai, nes mokiniai yra vežiojami iš mokyklos į namus ir iš namų į mokyklą (2.3.)</i>
Mažiausiai tenkinami poreikiai	<i>Neformalaus ugdymo poreikiai, nes vaikai po pamokų vežami namo ir negali dalyvauti būrelių veikloje (3.4.5.)</i>
Visiškai netenkinami poreikiai	<i>Vaikai nespėja parengti pamokų namuose (6.1.) Niekas neatsižvelgia į vaikų poreikius, nes jie yra kaip robotai, kurie anksti keliasi ir vėlai gulasi (7.2.3.)</i>
Visi poreikiai tenkinami visiškai	<i>Visiškai tenkinami visi į didelę mokyklą perėjusių mokinių poreikiai (1.1.)</i>

Seniūnai nurodė, jog mokinių poreikiai tenkinami taip: tenkinami labiausiai / visiškai ar mažiausiai / visiškai netenkinami. Seniūnų nuomone, labiausiai tenkinami socialiniai poreikiai. Tačiau šiuos poreikius jie supranta per siaurai, išskirdami vieną iš jų, t. y. mokinių pavėžėjimo iš namų į mokyklą ir iš mokyklos į namus poreikį. „Visiškai“ mokinių poreikiai, seniūnų nuomone, tenkinami dėl tos priežasties, jog jie perėjo mokytis į „didelę“ mokyklą, kurioje seniūnai ir įžvelgia „dideles“ vaikų poreikių tenkinimo galimybes, t. y. jie neanalizuoja nei poreikių, nei jų tenkinimo galimybių, o sieja poreikių tenkinimą su vaikų perėjimu mokytis į didelę mokyklą. Seniūnai ypač akcentavo neformalaus ugdymo poreikio tenkinimo galimybių nebuvimą, nurodydami pagrindinį trukdį

– netinkamą pavėžėjimo grafiką („Vaikai po pamokų vežami namo ir negali dalyvauti būrelių veikloje“). Taip pat, seniūnų nuomone, netenkinami vaikų mokymosi poreikiai, į juos neatsižvelgiama, nes „jie yra kaip robotai, kurie anksti keliasi ir vėlai gulasi“, t. y. seniūnai akcentuoja vaikų nuovargio dėl netinkamo dienos režimo ir nuolatinio miego trūkumo problemas.

Seniūnų atsakymus į klausimą, „Kaip vyko informacijos sklaida kaimo bendruomenėje pasirengiamajame MTP procese dėl mokyklos uždarymo?“, apibendrinome kategorijomis ir subkategorijomis (7 lentelė).

7 lentelė. Informacijos apie mokyklos uždarymo procesą sklaida kaimo bendruomenėje

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginiai
Informacijos sklaidos formos	Informacija vietos spaudoje	<i>Pranešimas buvo paskelbtas vietos informaciniame leidinyje (1.1)</i>
	Pranešimų apie mokyklos uždarymą siuntimas tėvams	<i>Tėvams siunčiami pranešimai, kuriuose nurodyta data, nuo kada bus uždaryta mokykla (2.3.4.)</i>
	Susitikimų su bendruomene organizavimas mokykloje	<i>Mokykloje buvo organizuoti susitikimai dėl jos uždarymo, jų metu buvo supažindinama su dokumentais (4.1.2)</i>
Informacijos sklaidos dalyviai	Švietimo skyriai	<i>Rajono taryba įpareigojo švietimo skyrių parengti pertvarkos projektą ir apie jį informuoti seniūnus (3.4.1)</i>
	Tarybos politikai	<i>Vietos politikai aiškino bendruomenei, kodėl reikia uždaryti mokyklą (5.1.)</i>
	Seniūnai	<i>Seniūnai buvo įpareigoti pranešti tėvams datą, nuo kada mokykla bus uždaryta (6.1.)</i>
	Darbo grupės nariai	<i>Darbo grupės posėdžio sprendimai buvo siunčiami jos mokyklos bendruomenei (7.1.)</i>
	Mokytojai	<i>Mokytojai informavo tėvus apie būtinumą pasirinkti mokymosi galimybes naujoje mokykloje (3.2.)</i>
Informacijos sklaidos vieta	Švietimo skyrius	<i>Švietimo skyrius seniūnams teikia reikiamą informaciją (2.2.)</i>
	Spauda	<i>Pranešimus apie mokyklos uždarymą paskelbdavo vietos leidinyje (2.2.)</i>
	Kaimo seniūnija	<i>Kaimo seniūnijoje lankydavosi tėvai dėl jų vaikų perkėlimo mokyti į kitas mokyklas (4.1.)</i>
	Mokykla	<i>Informaciniai susirinkimai dėl mokyklos uždarymo dažniausiai vykdavo mokykloje (5.2.)</i>

Seniūnų atsakymus apibūdina tokios kategorijos: „Informacijos sklaidos formos“, „Informacijos sklaidos dalyviai“, „Informacijos sklaidos vieta“. Taigi informacijos sklaidos formos buvo dvejopos, t. y. informacijos teikimas raštu (subkategorijos: Informacija vietos spaudoje, Pranešimų apie mokyklos uždarymą siuntimas tėvams) bei tiesiogiai teikiama susitikimų su bendruomene metu (subkategorija Susitikimų su bendruomene organizavimas mokykloje). Informacijos sklaidos dalyviai įvairūs, pradedant nuo rajono švietimo skyriaus („Rajono taryba įpareigojo Švietimo skyrių parengti pertvarkos projektą ir apie jį informuoti seniūnus“), vietos tarybos politikų („Vietos politikai aiškino bendruomenei, kodėl reikia uždaryti mokyklą“), baigiant darbo grupių nariais („Darbo grupės posėdžio sprendimai buvo siunčiami jos mokyklos bendruomenei“) bei mokytojais („Mokytojai informavo tėvus apie būtinumą pasirinkti mokymosi galimybes naujoje mokykloje“).

Seniūnai, užsiimantys informacijos sklaida, atliko tokią veiklą – „buvo įpareigoti pranešti tėvams datą, nuo kada mokykla bus uždaryta“. Informacijos sklaidos vietos taip pat buvo įvairios. Sklaida vyko rajonų švietimo skyriuose („Švietimo skyrius seniūnams teikia reikiamą informaciją“), vietos spaudoje („Pranešimus apie mokyklos uždarymą paskelbdavo vietos leidinyje“), mokykloje („Informaciniai susirinkimai dėl mokyklos uždarymo dažniausiai vykdavo mokykloje“) ir kaimo seniūnijoje („Kaimo seniūnijoje lankydavosi tėvai dėl jų vaikų perkėlimo mokytis į kitas mokyklas“). Taigi informacijos sklaidos dalyvių grupių veiklos pobūdis leidžia teigti, jog informacijos sklaida vyko administravimo būdu, „iš viršaus į apačią“, nes rajono taryba įpareigojo švietimo skyrių teikti informaciją. Į šį procesą įsitraukė ir vietos tarybų politikai, kuriuos į šią veiklą įtraukė seniūnai. Jie teikė informaciją kaimo bendruomenei, nurodydami mokyklos uždarymo priežastis. MTP darbo grupių nariai po posėdžių raštu siuntė pranešimus bendruomenei, o mokytojai informavo tėvus, teikdami jiems informaciją apie tai, kokią mokyklą vaikai gali pasirinkti toliau mokytis. Taigi, seniūnai švietimo skyrių buvo įpareigoti teikti formalaus pobūdžio informaciją vienintelei grupei – tėvams, nurodydami, nuo kada mokykla bus uždaryta. Informacijos sklaidos procesuose buvo dalijamasi funkcijomis, kurios leido realizuoti informacijos sklaidą „iš viršaus į apačią“, o ne „iš apačios į viršų“. Seniūnai taip pat nebuvo savarankiški informacijos sklaidos procesuose, nes jiems informaciją teikė švietimo skyrius, nuroydamas konkretų informacijos sklaidos adresatą, t. y. tėvus. Sklaidos vieta taip pat buvo parenkama pagal tokį pat principą – „iš viršaus į apačią“, kai informacijos turinys, kuris turi būti perteikiamas tam tikroms grupėms, yra formuojamas ją perteikiančiųjų grupių, t. y. aukštesnio lygio institucijų, ir pateikiamos galutine forma žemesnio lygio institucijoms. Informacijos teikimo procesas vyksta taip: rajono švietimo skyriai normatyvinio pobūdžio informaciją perduoda kaimo seniūnijoms ir siunčia pranešimus į spaudą, o kaimo seniūnai kartu su švietimo skyriumi organizuoja informacinius susitikimus mokyklose mokytojams ir tėvams.

Be to, galima teigti, jog vyko tik formalaus pobūdžio informacijos sklaida, nebuvo organizuojamos diskusijos dėl MTP procesų ar vieno iš svarbiausių jo padarinių kaimo bendruomenei – jos socialinės struktūros kaitos uždarius mokyklą. Tačiau informacijos teikimo procese paskiruose rajonuose dalyvavo įvairios grupės (mokytojai, seniūnai ar švietimo skyrių atstovai). Tik keletoje kaimo teritorijų informaciją drauge teikė švietimo

skyrių vedėjai, vietos politikai ir seniūnai. Vienas iš seniūnų nurodė, jog jis dalyvavo informaciniame susirinkime, kuriame galėjo išreikšti nuomonę dėl informacijos apie kaimo mokyklos uždarymą turinio. Kai kuriuose rajonuose informaciją kaimo bendruomenei teikė mokyklų mokytojai. Tačiau jie, kaip ir seniūnai, nėra MTP politikos strategai, o tik vykdytojai bei tarpininkai, nes už strategiją yra atsakingos rajono tarybos, švietimo skyriai, kurie rengė MTP projektus. Dviejose kaimo savivaldybėse informaciją teikė politiką vykdančios grupės, t. y. vietos politikai (savivaldos tarybų nariai, švietimo skyrių atstovai ir seniūnai). Taigi informacijos teikimo procese dalyvavo visų grandžių (aukštesnių ir žemesnių) atstovai, atsakingi už MTP politikos procesus.

Išvados

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos dokumentuose, reglamentuojančiuose MTP politiką, numatoma įtraukti kaimo teritorinės savivaldos seniūnus į šiuos procesus, suteikiant jiems galimybę rengti ir įgyvendinti tinklo pertvarkos planus. Tikimasi, jog jų dalyvavimas turės įtakos intelektiniam pajėgumui ir leis spręsti tokius MTP uždavinius, kaip racionalus finansinių lėšų panaudojimas bendrojo lavinimo sistemos pertvarkai rajone, sudarys sąlygas uždarytų kaimo mokyklų mokiniams įgyti kokybišką išsilavinimą. Tai užtikrintų šiems mokiniams lygiavertes su miesto mokyklų mokiniais startines pozicijas, planuojant išsilavinimu grįstą karjerą.

Kaimo seniūnams MTP politikoje keliama tikslai yra ne tik ekonominio, finansinio, ūkinio, bet ir socialinio, kultūrinio pobūdžio. Jų įtraukimas į MTP procesus (ypač pasirengiamajame etape, rengiantis uždaryti mokyklą kaime dėl per mažo mokinių skaičiaus) suteiktų galimybę ne tik atstovauti kaimo bendruomenei, jos grupėms (tėvams ir mokiniams), bet ir leistų jiems įgyti politinę kompetenciją, būtiną kaip aktyviems politikos dalyviams. Seniūnai galėtų priimti sprendimus remdamiesi informacija apie kaimo bendruomenės struktūros kaitą arba tolesnės žmogiškųjų išteklių potencialo (ypač intelektualinio) raidos perspektyvas kaime, kai uždarius mokyklas jame nelieka pagrindinio intelektualinio potencialo segmento – mokytojų.

Kaimo seniūnams sudaroma galimybė dalyvauti įvairių grupių veikloje, teikiant ir priimant informaciją apie MTP procesus ir eigą. Siekiama, kad jie nusimanytų apie įvairaus lygio (tarpnacionalinius, nacionalinius, teritorinius) MTP tikslus. Tačiau ir šioje veikloje seniūnams priskiriamos tik pasyvaus dalyvavimo (informacijos perėmėjo) funkcijos, o jų nuomonė ne visuomet išklausiama ir jos paisoma. Pagrindiniai MTP grupių dalyviai yra rajono tarybų švietimo, socialinio, ūkio ar kitų skyrių nariai, kurie organizuoja reikiamos informacijos teikimo (per vietos spaudą ar formalaus pobūdžio pranešimus kaimo seniūnams) kaimo bendruomenei procesus.

Iš kaimo seniūnų tikimasi gana aukšto politinio išprusimo, nes MTP strategai viliasi, jog seniūnai suvoks įvairių lygių ir kontekstų MTP tikslus. Todėl jiems numatomi mokymai, kuriuose turi dalyvauti ir rajonų švietimo skyrių darbuotojai arba politikai. Kaimo seniūnų mokymasis yra tam tikra sudėtinė MTP politinių procesų dalis. Tačiau seniūnai nėra išskirti į atskirą grupę, turinčią specifinės informacijos poreikių. Numa-

tomas jų mokymasis bendrai su kitomis grupėmis, nors kaimo teritorijų seniūnai labiau nei rajonų švietimo skyrių, t. y. aukštesnių grandžių institucijų, atstovai susidūrė su MTP pasekmėmis kaime. Jiems reikėjo spręsti tokias problemas kaip uždarytų mokyklų pastatų perėmimas savivaldybės žinion ir rūpintis jų naudojimo galimybėmis ateityje.

Kita MTP politikos veikla, kurioje turėjo dalyvauti kaimo seniūnai, – kartu su rajono švietimo skyriaus specialistais ir pertvarkytų mokyklų vadovais organizuoti mokinių pavėžėjimą į pertvarkytą mokyklą. Tačiau ir šioje veikloje jiems buvo priskirtos tik *tarpininkavimo funkcijos*, nes problemą jie sprendė kartu su rajono savivaldos švietimo ir ūkio skyriais, pertvarkytos mokyklos administracija, kuri disponavo vaikams pavėžėti skirtu specializuotu transportu (geltonaisiais autobusiukais).

Kaimo seniūnai nesuvokė savo funkcijų kaip aktyvių MTP proceso dalyvių, todėl nesigilino į ŠMM strategų pateiktą mokyklų tinklo tobulinimo projektą, jo esmę, mokyklų modernizavimo galimybes, suteikiančias ir kaimo teritorijoje gyvenantiems vaikams lygias galimybes su kitais siekti kokybiško išsilavinimo. Jie neanalizavo ir sąlygų pertvarkytoje mokykloje, į kurią buvo perkelti (ar patys pasirinko) mokyti kaimo vaikai.

Seniūnai neturi informacijos apie kaimo vaikų mokymosi kokybę pertvarkytoje mokykloje, neformalų ugdymą, maitinimo organizavimą ir kita. Todėl įgyvendinant MTP politiką jie nepakankamai atstovavo kaimo teritorijoje gyvenančių vaikų ir jų tėvų interesams, nes mokyklinio išsilavinimo kokybę jie siejo tik su akademiniais vaikų pasiekimais, o ne su jų dalyvavimu neformaliose veiklose. Todėl ribotos kaimo vaikų galimybės naudotis neformalaus ugdymo paslaugomis mokykloje (dėl netinkamo vaikų pavėžėjimo grafiko) jiems nekelia didelio susirūpinimo. Pavėžėjimo seniūnai nesieja su vaikų socialiniu ugdymu bei socializavimuisi būtinų sąlygų sudarymu mokykloje.

Tačiau seniūnai pastebi tokią MTP procesų pasekmę kaimo vaikams, kaip nuovargis dėl per didelio darbo krūvio mokyklose, miego trūkumas, vaiko kasdienybė, kuri suskirstyta į nesikeičiančius laiko intervalus (ankstyvas kėlimasis ir vykimas į mokyklą, mokymasis joje, vėlyvas parvykimas iš mokyklos). Kaimo seniūnai neprognozuoja tolesnės šių vaikų ateities ir nesieja jos su kaimo ekonomine, socialine, kultūrine plėtra bei kaimo vaikų, kaip socialinės grupės, išsilavinimo reikšmingumu jų socialiniam moklumui ateityje.

Literatūra

- Čepienė, A. *Spaudos poveikis formuojant kaimo bendruomenės socialinį įvaizdį*. Šiauliai: Lucilijus, 2009.
- Baršauskienė, V.; Leliūgienė, I. *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje*. Kaunas: Technologijos universitetas, 2001.
- Davidson, C. D. Street people, straight jobs: marginals workers and the bit for mainstream employment. *Sociological Abstracts*. 1998.
- Kuzmickaitė, L. Lietuvos gyventojų kolektyvinių tapatumų tyrimai. *Lietuvos panoramos kontūrai*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1998.
- Merkys, G., et al. *Mokyklų tinklo pertvarkos socialinis poveikis bandomajame projekte dalyvavusiose savivaldybėse*. Užsakovas – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2005.

- Merkys, G., et al. *Mokyklų tinklo pertvarkos ir moksleivių būklė: kiekybinis ir kokybinis tyrimas*. Užsakovas – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2003.
- Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos*. Vilnius: HOMO LIBER, 2004.
- Mokyklų tobulinimo programa 2002–2005 m.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-08-20]. <www.limk.lt/konfer/2002/MTP_limk.ppt>.
- Mokyklų tobulinimo programa 2002–2005, skirta Lietuvos Tūkstantmečiui*. Pristatymas, 2003 m. rezultatai ir 2004 m. veikla [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-08-20]. <www.mtp.smm.lt/dokumentai/ApieMTP/.../04_05_MTP_rezultatai.ppt>.
- Ramanaukaitė, E. *Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrinėjimai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2002.
- Schwandt, T. A. *Qualitative Inquiry*. Thousand Oaks; London; New Delhi: Sage, 1997.
- Skurdo mažinimo strategija Lietuvoje 2000 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-08-20]. <www.skurdas.lt/files/main/Skurdo%20strategija-0609.doc>.
- Tarkowska, E. Ubostwo w bylych PGR-ACH: W pozukiwaniu dawnych zrodel nowej bieby. *Kultura i spoleczenstwo*. 1998, 1: 91–103.
- Trinkūnas, J. Paribio krizės bendrijos Rytų Lietuvoje. *Rytų Lietuva: Visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąveika*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2002.
- Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatai [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-08-20]. <www.smm.lt/ti/docs/strategija2003-12.doc>.
- Vosiliūtė, A. Varguomenė: būtis ir egzistenciniai išgyvenimai. *Filosofija, sociologija*. 2002, 4.
- Želvys, R. *Švietimo vadyba ir kaita*. Vilnius: Garnelis, 1999.

PARTICIPATION OF RURAL LOCAL GOVERNMENT HEADS IN
THE POLICY OF SCHOOL NETWORK REORGANIZATION:
AIMS, ACTIVITIES, DECISION MAKING

Audronė Juodaitytė, Daiva Malinauskienė, Erika Masiliauskienė, Rasa Pocevičienė

Šiauliai University, Lithuania

Summary. *The article highlights strategies of rural local government heads' involvement and participation in school network reorganization policy. Heads' as participants' roles (passive, active, indifferent) as well as nature and content of their decisions (administrative, strategic) is examined. On the basis of qualitative research the implementations on the nature of school network reorganization policy as well as on the importance of activity, delegated to local government heads in the processes of school network reorganization are formulated. The content of the "top to down" policy is disclosed; on the basis of its analysis, it is stated that centralized nature of decision making on closing of rural schools disparages not only the roles of local government heads as active participants in school network reorganization policy, but also narrows the functions of representation for local community, which primarily includes such groups as parents and children. The knowledge that has an impact on rural government heads' competence is highlighted. This knowledge is significant in understanding*

the interconnection between closing of schools and human resource potential as well as with current situation in Lithuanian education system. On the basis of qualitative research data, the insufficient knowledge for local government heads in the activity of school network reorganization is revealed in such areas as: social informal education, pupils' delivering. Rural government heads narrowly understand social problems of pupils and tend to identify them with pupils' transportation service while opportunities of pupils' participation in informal education (club activity) are not related with the quality of future pupils' intelligence and developing of their social competence, especially in the area of pupils' mobility (as horizontal as vertical).

On the basis of conducted qualitative research conclusions on diminishing of rural local governments heads' as direct participants', functions are formulated, because they are delegated by a higher level institution (Ministry of Education and Science; local Education Departments) to implement the adopted resolutions. This fact distorts the role of rural community in school network reorganization policy, because the main aim of the school network reorganization preparatory stage is the closure of rural schools because of the small number of students and pupils' direction to reorganized schools, which are located quite far from places of residence. The situation stresses another significant role of local government heads, i.e. arrangements for appropriate pupils' transportation. However, even in these processes, heads are not the main decision makers, because transport means (yellow school buses) depend on certain schools.

Keywords: *rural local government heads, school network reorganization policy, activities, decision making.*

Audronė Juodaitytė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Edukologijos katedros profesorė; Edukacinių tyrimų mokslinio centro direktorė. Mokslinių tyrimų kryptys: studijų kokybės tyrimai, vaikystės fenomenas, vaikystės pedagogų rengimas.

Audronė Juodaitytė, Šiauliai University, Faculty of Education Studies, Department of Education Studies, Professor; Scientific Center of Educational Researches, Director. Research interests: research on quality of higher education, the phenomena of childhood, training the teachers of childhood.

Daiva Malinauskienė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Edukologijos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas, vaikų metaforinio mąstymo lavinimas.

Daiva Malinauskienė, Šiauliai University, Faculty of Education Studies, Department of Education Studies, Associate Professor. Research interests: pre-school and pre-primary education, development of children's metaphoric thinking.

Erika Masiliauskienė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Edukologijos katedros lektorė, socialinių mokslų (edukologijos) daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: vaikų kompiuterinė kultūra, vaikų teisių apsauga.

Erika Masiliauskienė, Šiauliai University, Faculty of Education Studies, Department of Education Studies, Lecturer, Doctor of Social Sciences (Education Studies). Research interests: children's computer culture, protection of children's rights.

Rasa Pocevičienė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Edukologijos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: atsakingumo, problemų sprendimo gebėjimų ugdymas, edukacinės inovacijos, ugdymo kokybė.

Rasa Pocevičienė, Šiauliai University, Faculty of Education Studies, Department of Education Studies, Associate Professor. Research interests: development of responsibility, development of problem solution abilities, educational innovations, quality of education.